

Náučné zariadenia v prírode

CHKO Cerová vrchovina Náučný chodník Mačacia (foto: Jozef Klinda)

Osvedčená a v súčasnosti značne rozšírenou formou propagačno-výchovného pôsobenia na širokú verejnosť, ale aj na mládež a špecializované skupiny návštevníkov sú náučné zariadenia (náučné chodníky, náučné lokality, náučné body), ktoré sú situované priamo v prírodnom prostredí. Možnosť rozšírenia vedomostí a získania užitočných informácií s názornými ukážkami sa tak prelína s príjemným pobytom v prírode.

Náučné chodníky sú výchovno-vzdelávacie trasy v prírodnej i v kultúrnej zaujímavých oblastiach, na ktorých sú vybrané pozoruhodné objekty a javy vysvetlené na informačných tabuliach, umiestnených na jednotlivých zastávkach. Náučné chodníky sú v teréne vyznačené normalizovanou značkou. Úvodná tabuľa (panel) poskytuje informácie o názve, type, dĺžke, prevýšení a obtiažnosti náučného chodníka, ako aj prehľad o priebehu trasy s rozmiestnením jednotlivých zastávok na schematickej mape. Príkazové a zákazové pokyny pre návštevníkov sa spravidla znázorňujú formou piktogramov. Náučné chodníky disponujú aj rôznou vybavenosťou, napr. mostíkmi, prístreškami, upravenými studničkami, oddychovými, vyhliadkovými, bezpečnostnými a inými doplnkovými objektmi. Náučné chodníky môžu mať rôzne obsahové zameranie (napr. prírodnoochranárske, lesnícke, dendrologické, kultúrohistorické, vlastivedné), rôznu dĺžku (krátke - do 5 km, stredne dlhé - do 15 km, dlhé - nad 15 km), tvar trasy (lineárne, okružné), obtiažnosť (nenáročné, stredne náročné a veľmi náročné), smerovanie (jednosmerné, obojsmerné), môžu viesť chráneným územím, alebo mimo neho. Väčšinu náučných chodníkov si návštevníci môžu prejsť pešo, niektoré na bicykloch alebo v zime na bežkách.

Náučné chodníky vznikli začiatkom 20. storočia v USA, odkiaľ sa po druhej svetovej vojne rozšírili aj

do Európy. Prvý náučný chodník na území Slovenska otvorili v Pieninách roku 1960 v prielomovom úseku Dunajca od Červeného Kláštora po Lesnícky potok. Tento náučný chodník existuje aj v súčasnosti. Náučné chodníky u nás začali zriaďovať organizácie ochrany prírody a neskôr aj iné inštitúcie, napr. lesnícke (lesné náučné chodníky), školy (školské náučné chodníky), obce (napr. Hrušov, Kordíky), ako aj rôzne mimovládne organizácie.

Náučné lokality sú obyčajne ohraničené priestory, v ktorých sa môžu prezentovať prírodné hodnoty „in situ“, doplnené aj o exponáty. Sú to akési prírodné múzeá, ku ktorým patria najmä sprístupnené jaskyne, arboréta, niektoré travertínové útvary, horninové odkryvy a profily dokladujúce vývoj geologickej alebo geomor-

ných chodníkov, ktoré spolu s ostatnými presahujú počet 100. Stváranie informačných tabulí (panelov) náučných zariadení prešlo dynamickým vývojom čo do veľkosti, vzhľadu, použitého materiálu i technológie. Dôležitá je ich trvácnosť, celkové výtvarné stváranie a, samozrejme, aj odborná presnosť a názornosť poskytnutých informácií. Keďže na tabuliach sa uvádza stručný text, niektoré náučné chodníky a náučné lokality majú k dispozícii aj textových sprievodcov (sprievodca náučným chodníkom/náučnou lokalitou), ktorí poskytujú detailnejšie informácie o navštívenom území. Texty na tabuliach i v brožúrkach bývajú spravidla aj v anglickom jazyku a v prípade náučných zariadení nachádzajúcich sa v prihraničnej oblasti aj v jazyku susednej krajiny.

Okrem uvedených náučných zariadení v prírode, ktoré tradične používajú odborné organizácie štátnej ochrany prírody, sú ešte možné aj iné, zatiaľ netradičné formy, akými sú napríklad náučné polygóny. Predstavujú modelové územie s postupne tvorenou databázou o území a zvolenou témou so špecifickými metodickými postupmi podľa didaktického zámeru učiteľa. Určené sú na environmentálnu výchovu najmä pre základné školy, stredné školy, pedagogicky zamerané vysoké školy, ale aj pre širokú verejnosť s akceptovaním ich vedomostnej úrovne. Zastávky na týchto polygónoch nie sú špeciálne označené, do tohto systému je však možné vhodne začleniť aj náučné chodníky, lokality a body.

Novou formou zameranou na prezentáciu a ochranu neživej zložky prírody v územiach s fenoménom zvláštneho geologického významu, určité zvláštnosti alebo krásy, v závislosti od geologickej histórie a procesov, ktoré ich formovali, sú geoparky. Prvým už sprevádzkovným geoparkom je Banskštiavnický geopark. Medzi budované geoparky sa zaraďujú Banskobystrický geopark a Novohradský geopark. Podľa pripravovanej vládnjej Koncepce geoparkov SR ministerstvo životného prostredia navrhuje ešte vybudovať tieto geoparky: Dubnícky, Zemplínsky, Spišský, Sandbergsko-pajštúnsky a Súľovsko-manínsky. Sieť geoparkov dotvárajú dva geoparky: Silický a Jasovský, obidva v Národnom

Náučný bod Poiplie (Ramsarská lokalita)

fologickej stavby územia, paleontologické náleziská a podobne.

Náučné body predstavujú doposiaľ netradičný voľný náučný systém zameraný na prezentáciu najvýznamnejších prírodných hodnôt a javov, ako aj kultúrohistorických a iných zaujímavostí rozptýlených v širšej oblasti, ktoré sú zväčša pospájané turistickými chodníkmi. Takto môžu byť označené napríklad zaujímavé skalné útvary, krasové javy, vodopády, mokrade, pamätné stromy, floristické alebo faunistické hodnoty územia, historické objekty, orientácia z vyhliadkových miest a podobne. Sieť náučných bodov umožňuje slobodnú voľbu trás vedúcich k týmto atraktivitám podľa výberu samotného návštevníka.

V súčasnosti sa na Slovensku nachádza viac ako 60 náučných chodníkov a náučných lokalít ochrany prírody, asi 20 lesníckych náuč-

Úvodná tabuľa Kordického rodinného chodníka

parku Slovenský kras. Celkovo by malo byť na Slovensku 10 geoparkov, pričom niektoré z nich majú perspektívu na začlenenie do Európskej siete geoparkov a aj do Svetovej siete geoparkov v pôsobnosti UNESCO. Aj v rámci tejto formy sa môžu uplatniť náučné chodníky, lokality a body.

Životnosť náučných zariadení, vrátane ich vybavenosti, je závislá nielen od poveternostných vplyvov, ale častokrát aj od poškodzovania zo strany nedisciplinovaných návštevníkov, ku ktorému dochádza najmä v blízkosti sídelných útvarov. Preto je dôležité, aby správca týchto zariadení nielen pravidelne sledoval

ich stav, ale v prípade potreby zabezpečil opravy ešte pred stratou ich funkčnosti. Je veľkou škodou, že na Slovensku v dôsledku zanedbania údržby už zaniklo mnoho náučných chodníkov a náučných lokalít. Náučné chod-

níky, náučné lokality a náučné body patria k osvedčeným výchovno-vzdelávacím zariadeniam v prírodnom prostredí či učebným kabinetom „pod holým nebom“. Sú nielen účinným prostriedkom názornej prezentácie prírodných alebo kultúrohistorických hodnôt v jednotlivých regiónoch, ale aj prostriedkom propagácie ich ochrany. Preto sú vhodnou a často využívanou formou environmentálnej výchovy a môžu sa stať vhodným objektom na prilákanie návštevníkov do regiónov aj v rámci ekoturizmu.

RNDr. Katarína Králiková
Ing. Július Burkovský
Štátna ochrana prírody SR
Foto: autori

Cena ministra životného prostredia 2008

Vo štvrtok 5. júna 2008 minister životného prostredia Slovenskej republiky Jaroslav Izák udelil Ceny ministra za mimoriadne výsledky a dlhodobý prínos v starostlivosti o životné prostredie a v rozvoji environmentalistiky.

RNDr. Blažena Horváthová, CSc., PaedDr. Mária Chovanová, Mgr. Zdenka Rabayová, Ing. Július Hétharši, CSc., Ing. Ivan Cibulec, doc. RNDr. Michal Kaličiak, CSc., Ing. Miroslav Čomaj,

kolektív pedagógov Základnej školy, Moskovská 2, Banská Bystrica a kolektív národných expertov: prof. Ivan Vološčuk, doc. Dr. Ing. Viliam Pichler a RNDr. Jozef Klinda. (Pozn. red.: Viac informácií o ceneniach sa dozviete v prílohe, s. 34)

Cenu udeľuje minister životného prostredia raz ročne pri príležitosti Svetového dňa životné-

Pohľad na publikum Ceny ministra životného prostredia 2008 (foto: Dana Reindlová)

Cenu ministra životného prostredia prevzala Mgr. Marta Melicherová, riaditeľka Základnej školy, Moskovská 2, v Banskej Bystrici (foto: Zdenka Rabayová)

PaedDr. Mária Chovanová - šťastná držiteľka Ceny ministra (foto: Z. Rabayová)

Inšpiráciou pre vyhlásenie súťaže bol projekt detskej ekopolície z oravskej obce Zábiedovo. A práve malí ekopolícaji spolu s ministrom životného prostredia 5. júna v Devíne pokrstili logo Environmentálneho činu roka.

Od čias slovenského národného hnutia sa Devín stal symbolom dávnej slovenskej slávy, ale aj symbolom priateľstva. Dúfame, že sa stane aj symbolom úcty k prostrediu, v ktorom žijeme.

Ing. L. Schwarzbacher a E. Kokles (zľava) - predstavitelia ocenej a. s. ŽP - EKO QELET (foto: Zdenka Rabayová)

Stalo sa tak na najjužnejšom výbežku Malých Karpát, nad sútokom riek Morava a Dunaj, v hoteli Hradná brána v Devíne. Na tomto peknom mieste, ktoré je blízko prírody, ale aj našej slovenskej minulosti, morálne ocenil ľudí, ktorí svoj vzťah k životnému prostrediu dokázali svojimi skutkami. Boli medzi nimi vedci, ochrancovia prírody, špičkoví odborníci vo svojich oblastiach, ale aj zástupcovia médií, učiteľia - a čo nás mimoriadne potešilo - aj deti.

Tento rok si toto významné ocenenie prevzalo 13 ocenených v kategóriách obec, podniky, jednotlivci alebo kolektívy. V kategórii *obec* to bola obec Zábiedovo, v kategórii *podniky* bola ocenená Spoločnosť ŽP - EKO QELET, a. s., *Martin* a v kategórii *jednotlivci* alebo *kolektívy*

ho prostredia (5. jún) na základe predkladaných návrhov na odporúčanie

osobitnej hodnotiacej Komisie pre udeľovanie Ceny ministra životného prostredia Slovenskej republiky.

Súčasťou slávnostného udeľovania Cien ministra bolo aj vyhlásenie novej celoslovenskej súťaže **Environmentálny čin roka**. Cieľom súťaže je zvýšenie záujmu občanov o zdravé životné prostredie, podpora neformálnej environmentálnej výchovy, ako aj ocenenie snahy jednotlivcov a kolektívov urobiť vlastnými silami niečo, čo prospieje prírode, ale aj ľuďom, ktorí v danej lokalite žijú.

Ocenenie z rúk ministra životného prostredia prevzala novinárka Zdenka Rabayová za svoju už takmer 20-ročnú novinársku prácu (foto: Dana Reindlová)

